

19480101

Dr. W r a b e r Maks.

VZROKI HIRANJA JELKE *na Logastki in Rakitniški planoti*

VZROKI HIRANJA JELKE *na Logaški in Rakitniški planoti*
(dr. Wraber Maks, Ljubljana) *(Objavljeno v Gozd. vestniku*
1948, št. XI.)

Zaradi posebnega načina gozdnega gospodarjenja, ki je zatiralo bukev in pospeševalo jelko, so danes ogromne površine našega Notranjskega Krasa pokrite z mešanimi gozdovi, kjer prevladuje jelka. Na splošno je biološko stanje jelke v teh gozdovih, ki niso čisto prirodni, zadovoljivo. Jelka ima dober prirastek in se izdatno naravno pomlaja, nima pa povsod zadostne življenjske odpornosti, zaradi česar jo napadajo razne bolezni in škodljivci. Tako je znano, da v velikih gozdovih Logaške in Rakitniške planote jelka močno hira in nazaduje.

Lansko jesen so člani Gozdarskega instituta Slovenija raziskovali jelove gozdove v okolici Borovnice, posebej na Srebotnjaku. Njegovo severno pobočje pokrivajo v nadmorski višini 500 - 700 m pretežno jelovi gozdi, ki so ponekod čisti, drugod bolj ali manj mešani z bukvi-jo in imajo povečini prebiralno strukturo. V teh gozdih jelka močno hira za rakom in je polna omele.

Ogled sestojev je pokazal, da so tam podnebne in talne razmere dovolj ugodne za razvoj jelke, ki se dobro pomlaja ter hitro raste v višino in debelino. Toda višinska in debelinska rast se sorazmerno zgodaj in skoraj na mah ustavi, drevo dalje le še životari, boleha in propada. Na svežih panjih in podrtih hlodih je bilo možno поблиže ugotoviti potek rasti jelovih dreves (rastni ritem). Pri starejših drevesih, ki so se že davno preživela, se dajo v večini primerov razlikovati tri rastne dobe (vegetacijske faze):

a.) počasna začetna rast, ko je bilo mlado drevo zastrto po krošnjah nadstojnih dreves;

b.) burna srednja rastna doba, ko se je drevo (kapnica) sprostito zastirajočega nadstojnega krova ter se z vso silo pognalo v višino in širino;

c.) silno počasna zaključna rast, ki pomeni skoraj popoln rastni zastoj, ko drevo samo še bedno životari in umira.

Te tri rastne dobe v življenju drevesa nas močno spominjajo na rast dreves v pragozdu, samo da je tam prva rastna doba še dolgotrajnejša in rast še počasnejša, da je prehod iz druge dobe v tretjo manj oster in da je trajanje rasti v njej znatno daljše.

V tretji rastni dobi jelovo drevje nad Borovnico najbolj oboleva za rakom, saj ga skoraj ni starega drevesa, ki bi ne bilo polno rakastih bul. Obolelo drevje redno napada v hudi meri tudi jelova omela (*Viscum abietis*). Zgodnji in nenadni zastoj rasti se javlja v starosti okrog 40 - 50 let, ko bi moralo imeti drevo še dolgo časa najboljši

prirastek. Glavni vzrok temu pojavu je v talnih razmerah. Čisti in mešani jelovi gozdovi na Srebotnjaku imajo v glavnem dolomitno podlago, ki je precej krhka in krušna. Pod slojem rodovitne prsti leži matična podlaga - drobljivi, peščenasti dolomit, ki je za drevesne korenine tako rekoč neprodiren. Humozni sloj je sicer prav rodoviten in ugoden za rast drevja, toda preplitek, povprečno 15 - 30 cm debel. Dokler se drevo zakoreninja v tem dobrem humoznem sloju, zajemajoč iz njega potrebno hrano, je njegova rast zelo živahna in urna. Ko pa zadenejo korenine ob neprodirno dolomitno podlago, v kateri bi se morale globlje razrasti, zasidrati in okrepiti, začneja rast drevja naglo pešati in kmalu docela preneha. Drevesa, stara 100 - 150 let, ne presegajo višine 20 - 25 m in imajo v prsni višini komaj $\frac{1}{2}$ metra premera. Zadnjih 50 - 100 let niso imela skoraj nobenega prirastka več, in so samo še životarila in hirala. Zaradi prehitre rasti v mladosti ima drevje premajhno življenjsko odpornost, zato v času rastnega zastoja kaj hitro oboleva za rakom. Deblo in vejevje je bulasto, vrh pa nenaravno odebeljen, ves grčast in zveržhen od rakastih bul. Za razvoj raka, ki ga povzročajo glivice (*Melampsorella caryophyllacearum*), je razen majhne biološke odpornosti dreves prav ugodna tudi velika zračna vlažnost teh gozdov. Bolno in opešano drevo nudi seveda kaj ugodno podlago za vsiljivo zajedalko - omele, ki se po bolehavem drevju bohotno razširja in še bolj slabi njegovo že itak šibko življenjsko silo. V starejših sestojih ga skoraj ni drevesa brez raka, vrhovi pa so tako na gosto posejani z grmiči omele, da v njih komaj razlikuješ posamezne veje.

Te ugotovitve niso samo z gozdarsko-znanstvenega vidika zanimive, marveč so tudi velikega praktičnega pomena za gozdno gospodarstvo prebiralnih gozdov na Srebotnjaku in v sosednjih predelih Logaške in Rakitniške planote, v kolikor vladajo tam enake geološke in gozdno-gospodarske razmere. Zaradi racionalnega izkoriščanja teh gozdov je treba ~~njihovo obhodnjico znatno znižati~~ *zmanjšati eksploatacijski premer debelinskih razredov in ga* in jo prilagoditi gospodarski starosti teh sestojev. Ta je namreč znatno nižja od naravne (fiziološke) starosti in se suče okrog 50 let ter odgovarja debelinskemu razredu 35 - 40 cm. Zaradi zelo hitre rasti jelke v mladosti ~~in zaradi njene prav kratke obhodnjice~~ bomo dobili veliko maso lesa vključno z nižjemu debelinskemu razredu, istočasno, pa bomo ~~zboljšali~~ *poprli* tehnično kakovost lesa ker bomo s pogostim prebiranjem obvarovali drevje pred katastrofalnim širjenjem rakastih obolenj, ki napadajo predvsem starejša, oslabljena drevesa. ~~višje obhodnjice~~ *višje vršnih debelinskih razredov* pomeni le gospodarsko izgubo, kajti zaradi življenjske opešanosti in zgodnje ostarelosti drevesa le še životarijo in hirajo, ko prekoračijo svojo najboljšo življenjsko dobo, gozd pa iz-

gublja na količini in kakovosti lesa. Ta način gozdnega gospodarjenja ~~zniža obhodnjico~~, pomeni tudi najboljšo vzgojno mero, s katero bi se zdravstveno stanje teh gozdov kmalu temeljito popravilo. Sečnja življenjsko mladih, a gospodarsko zrelih dreves, ki v najhujši meri podlegajo raku, bi preprečila razmnoževanje raka in njegovo prehajanje na mlajša, nezrela drevesa. Prav tako bi se z redno in pogostejšo prebiralno sečnjo skrajšala prva rastna doba, ki je v teh prezrelih sestojih predolga in prepočasna. Najboljši dokaz za to trditev nam nudijo sosedni kmečki gozdovi, ki imajo sicer debela nekoliko manjših dimenzij, ali polno zarast in zdrav izgled, odličen prirastek in krasen pomladek, s čimer se ^{prestari} državni gozdovi ne morejo ponašati.

Pričujoči članek priča, da strokovno delo Gozdarskega instituta nima le teoretično-znanstvene vrednosti, marveč da je velike praktične važnosti tudi za operativno gozdno gospodarstvo. Praksa daje znanosti pobude za raziskovalno delo, znanost pa podpira prakso s svojimi izsledki in jo usmerja na nova pota.